

Становище

за научно-изследователската, научно-приложна, научно-организационна и експертна дейност на доц.д-р Йорданка Маринова Гешева, кандидат за научната длъжност “професор” в ИИИ

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ	
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата 201 г.
Входящ № <u>273</u>	дата <u>21.04.</u> 2015 г.
София 1113, Бул. Шипченски проход № 52, бл. 17	
тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 970 21 91	

Чл. кор. проф. дин Румяна Радкова

На обявения в ДВ №5/20 януари 2015 г. конкурс за научната длъжност “професор” по професионално направление 2.2 “История и археология” научна специалност “Документалистика, архивистика, палеография, генеалогия..” за нуждите на Секция “Помощни исторически науки и информатика” в ИИИ единствен участник е Йорданка Маринова Гешева. Кандидатката отговаря на законовите изисквания. Тя е доктор от 1988 г. и доцент в ИИИ от 2004г.

В конкурса д-р Гешева се представя с 1 монография, 1 сборник със статии и студии, 2 участия в колективни изследвания и в 1 публикация на документи, 40 публикувани (12 в чуждестранни издания) и 8 приети за печат статии и студии, 16 рецензии и отзиви на книги, всички обнародвани в авторитетни научни издания след хабилитирането ѝ. 7 от статиите са включени след преработка и допълнение в сб. “Консерваторите, партията, личностите и изграждане на българската държава (1879-1886). С.,2013

От началото на научната си кариера Й.Гешева е публикувала още 2 монографии, 1 предговор и бележки към сборник с документи, 26 статии и студии и 16 рецензии.

Научната продукция на кандидатката се отнася към две големи научни области-политическа история на българската държава след Освобождението и генеалогия. Към първата от тях, д-р Гешева проявява траен интерес от началото на научната си кариера и подготвя и защитава през 1988 г. докторски труд “Консервативната партия в Княжество България 1878- 1886”. Почти двадесет години кандидатката остава вярна на проблемите на българския консерватизъм, на Консервативната партия и нейни изтъкнати дейци. През 90-те години на ХХ в., когато в световен мащаб се засилва интересът към консерватизма, кандидатката разширява проучванията си върху българските му прояви и личностите на консерватори, участвали в изграждането на Третата българска държава.Тя обнародва статии и студии, които през 2013 г. обединява в сборника “Консерваторите, партията..” В него са включени 17 студии и статии, преработени, обогатени с нови документални извори и научна литература, с предговор и обзорна уводна статия, писани специално за изданието.

Хронологически сборникът обхваща времето непосредствено след Освобождението до разпадането на Консервативната партия през 1886 г.,

въпреки че на места кандидатката излиза извън тази времева рамка и търси корените на консервативната идея през Българското възрождане и проявите на отделни дейци и техните идейни изяви след 1886 г.

Включените материали са обединени от идеята да разкрият политическите принципи, мироглед и предпочитания на българските консерватори, в съпоставка с консервативните ценности на техните съмишленици от Европа, да се направи разграничение между консерватизма и либерализма във вижданията за устройството на държавата, развитието на селското стопанство, промишлеността, отношението към главата на държавата, към законите и др.

Материалите в Сборника са подредени по тематико-хронологичен признак, което позволява да се получи представа за появата, развитието и утвърждаването на консервативната идея, за партийно-организационните прояви на партията, за личността на носителите на доктрината и тяхната роля и място в следосвобожденската действителност. Възловите въпроси и личностите, които авторката изследва представят историята и етапите както в развитието на Консервативната партия, така и на консервативната идея от изследвания период. Стойностни са портретите на политическия консервативен елит – К.Стоилов, Д.Греков, Гр. Начович, Т.Бурмов, Т. Икономов и др. Картината би се обогатила, ако към тази галерия се включат и провинциални функционери, както справедливо е отбелязал в рецензия на труда доц. Пл.Божинев.

Най-голямото достойнство на този Сборник е, че авторката е представила научно и обективно ролята и мястото на консерватизма и консерваторите в следосвобожденската история на Княжество България. Тя не ги заклеймява, нито ги величае необосновано, на каквито тези сме свидетели в българската историография.

За Сборника са публикувани 3 положителни рецензии, една, от които е в списание Славяноведение.

В условно очертаната област на научни интереси на Й.Гешева в политическата история на Третата българска държава, влизат и проблемите на държавното устройство и управление. Докато до хабилитирането си кандидатката разработва въпроси на компетенциите и участието във властта на монархическия апарат и създаването и работата на държавните институции след Освобождението, то след 2004 г. д-р Гешева отдава своето предпочитание на регионални проблеми, свързани с Великото и Обикновено народно събрание. На тях са посветени 3 студии и статии (№ 7, 8, 12), които наситени с документален материал представят изборите за тези институции в Габровско-севлиевикия район, в Карловска околия и Пазарджишко.

Втората научна област, в която д-р Гешева навлиза успешно е генеалогията, която относително отскоро получи самостоятелно научно развитие у нас. Монографичните изследвания в нея все още са малобройни

и затова задълбочените изследвания, особено посветените на големи и заслужили за българите и за други народи български фамилии са важни и актуални за признанието на родната генеалогична наука. В тази научна проблематика д-р Й.Гешева представя на преценката на специалистите труда “Фамилията графове Пеячевич между легендата и реалността (втора пол. на XVII-XX в.). Историко-генеалогично изследване.” (2012) 342 стр. текст, 20 стр. цветни приложения и 4 родови таблици. Както се маркира и в заглавието, проучването има две части- историческа и генеалогично изследване. Те са добре съчетани и изработени с прилагането на богата палитра от исторически и генеалогични научни методи.

Обекта на изследването е избран сполучливо. Фамилията на барони/графове Пеячевич е относително малко популярна у нас и се свързва главно с организирането на Чипровското въстание от 1688 г., докато в Европа съществуват музеи, музейни сбирки, паметници, улици, кръстени на нейни представители и не един хърватски, сръбски, унгарски и руски учен е посветил свои трудове на клоновете на фамилията.

От XVII в. графовете Пеячевич се вливат в европейския елит, което е важен факт за нашата национална история и за народностното самочувствие на българите, които са дали живителни сокове в културния, обществения, стопанския и политически живот на много народи в Европа. Задачата на българската история да открие и популяризира български родове или дейци, които разпръснати по света, поради политически или стопански причини допринасят за просперитета на други страни е сред приоритетните изследвания и в този аспект трудът на Й.Гешева е нужен, важен и актуален.

В хронологично отношение акцентът на изследването е XVII-XX в., но д-р Гешева проследява и предполагаемото начало на рода Парчевич, от които произхождат Пеячевичите, което разширява времевите граници на труда почти до четири века от водовъртежа на европейската история.

След напускането на Османската империя, родът живее главно в Хърватия, но за по- кратко или по- дълго нейни членове обитават и други части на Австрийската (по късно Австро-Унгарска империя). Така се очертават и много широки географски граници на изследването.

Тези хронологични и географски маркери, както и твърде разнообразната дейност на фамилията, налагат да се проучи обемиста литература от интердисциплинарен характер-история, литература, лингвистика, изкуство, музикознание и т.н. на няколко езика, както и да се издирят извори от десетки архивохранилища и библиотеки предимно в Европа, от музеи и от частни сбирки и колекции. Й.Гешева се отнася критично към историческите извори, публикации и материали с генеалогична информация и коригира след съпоставяне и анализ, десетки фактологични неточности и грешки. Изложението е богато илюстрирано с оригинален снимков материал, в по-голямата си част издирен от Гешева,

който не само художествено раздвижва текста, но има качества и роля на извор.

Авторката разглежда отделните представители и поколения на рода на фона и във връзка с гражданската история на Османската империя, България, Хърватско, Австрия и Унгария и превратностите през различните етапи от историческото развитие, което се отразява върху личностната съдба на Пеячевичи и определя тяхното място и принос в процесите. Й.Гешева е успяла да намери точно мярката на поднесенния исторически материал, така че да не се претрупа изложението, а в същото време да открие ролята на този обективен фактор в съдбата на фамилията. За написването на тази част е консултирана богата литература.

Доц. Гешева е положила много усилия, за да проучи документално, а и непосредствено, поземлените имения на графовете, дворците и парковете им, колекциите им от документи, книги, картини, фамилните им гробници и места за памет. Тя е отделила внимание и богато илюстрирала с изворов материал обществената им и благотворителна дейност, приносът им в политическия и културен живот. Уточняването и систематизирането на многобройните имения на фамилията и тяхното местонахождение позволява на д-р Гешева да коригира наложената теза за съществуването на Будимско разклонение на рода и да защити идеята за обособяване на Вировитичка линия на Нашичкото разклонение. Изследването е наситено с образите на банове, генерали, писатели и с портрети на ярки женски образи като първата хърватска композиторка Дора Пеячевич.

В генеалогичната част на монографията са проучени 20 поколения от рода -10 от легендарния и чипровския период, тоест от времето до преселението им от българските земи и 10 след напускането на Чипровци през 1688 г. до края на Втората световна война или около 200 души, което е огромно число. С това трудът се налага като най-пълното, систематизирано, научно генеалогично изследване за фамилията Пеячевич в българската и европейската историография.

Освен пълната история на рода и неговите разклонения и връзки с други изтъкнати европейски фамилии, Гешева допълва генеалогията и просопографията с 4 максимално точни генеалогични таблици. Те илюстрират графично как се развиват семейните линии, в какви родствени връзки с останалите са отделните представители на фамилията, какви са родовите разклонения и как върви т.н. "златна" родова линия.

Авторката е представила не само генеалогията на основателите на родовите клонове по пряка линия, но и антропонимистична статистика, хералдична характеристика, социологически разрез по възраст и професия.. Чрез количествени методи е установено с каква честота се срещат различните родови имена, какви занаяти се упражняват от Пеячевичи и др. Й.Гешева поставя и коментира въпроса за самосъзнанието на отделните представители на фамилията за българските родови корени и

връзката между Пеячевичи и България след Освобождението. Трудът щеше да спечели още повече, ако към него бе изработен именен и географски показалец.

Като важен научно-приложен принос на труда е въведената смесена кодова система (букви и цифри). Още от XIX в. в Хърватско са правени родословни дървета за Пеячевичи, но до сега никой не е работил с кодови означения, поради което често е допускано объркване по хоризонтална или вертикална линия. Методът, който авторката изработва за систематизирането на многобройните представители на фамилията е нов и оригинален и представлява принос в развитието на генеалогичната методика не само у нас. Той предлага своеобразен модел за изработването на родови дървета на големи и силно разклонени фамилии.

Трудът “Фамилия графове Пеячевич между легендите и реалността (втора пол.на XVII-XX в). Историко-генеалогично изследване” на доц.д-р Й.Гешева е сред успешните изследвания в българската историческа наука от последните години, което намира място в европейската историография. То има значим принос в развитието на българската генеалогия като наука и на нейната методология.

От издаването на труда през 2012 г. са отпечатани 6 рецензии в най-реномираните български исторически издания като сп. Балкани, Исторически преглед, Родознание/Genealogia, Bulgarien Historical Review и 2 в сръбски и хърватски списания.

Книгата е представена на няколко научни форума, между които българо-унгарска научна конференция в София, IX международна научна конференция “Хървати и българи през вековете”, на кръгла маса, посветена на П.Парчевич в Чипровци, на научна лекция в гр.Осиек през 2013 г и др. През 2014 г. книгата получи голямата награда на БАН за високи научни постижения, посветени на 145 г. от създаването на БКД/БАН.

Към проблематиката на труда се отнасят и няколко статии и студии, част от които подробно анализират въпроси, третиращи в него. (13, 14, 15, 19, 22, 26, 29, 32, 36 и др. от Списъка с публикации), докато други (27,28, 41) са оригинални, писани след отпечатването на книгата и доразвиват историята на фамилията Пеячевич и нейните представители.

Д-р Й. Гешева участва в публикацията на документи, в изготвянето чрез новоиздирени документи на портрети на видни български личности , а в последните години и като автор в колективната история на БКД/ БАН. Тя е автор на раздела за превръщането на Книжовното дружество в Академия на науките. Частта е написана върху архивен материал, като е консултирана и съществуващата научна литература. Авторката е успяла да покаже не само трудностите при възстановяването на Дружеството в София, но и наложителната нужда от преобразуване с оглед на актуалните задачи и цели на научната институция, да представи нейната дейност и

концепции за разпространение на всеобщо просвещение, които се различават от целите през по-късните периоди от историята ѝ.

Доц. Й.Гешева е участвала с доклади на 13 международни форума, на 8 с чуждестранно участие и на 21 национални конференции и кръгли маси.

Й.Гешева участва в 6 научни проекта (външни и вътрешни)

Кандидатката има богата научно-популяризаторска дейност. През последните пет години тя е публикувала 35 материала за Учредителното събрание, Търновската конституция и избора на първия български княз, участвала е в международна изложба за Пеячевич, и др.

Учебно-образователната дейност на д-р Й.Гешева е основно в Центъра за обучение при БАН, където е провела 6 курса лекции за обучение на докторанти, изнесла е лекции в СУ и в гр. Осиек

Й.Гешева е участвала в редакционните колегии на 7 тематични сборници в България и 1 в чужбина. Експертната ѝ дейност обхваща консултации в помощ на Пресцентъра на Народното събрание във връзка със 130 годишнината от Учредителното събрание, становище за Министерството на образованието и др.

Д-р Гешева е автор на 10 рецензии и становища за получаването на научни степени и звания.

Кандидатката е председател на Общото събрание на учените в ИИИ, член на Общото събрание на учените в БАН, член на НС на ИИИ. Тя е носител на Грамота на БАН по случай 145 г. от създаването ѝ за високи научни постижения за книгата, посветена на фамилия Пеячевич и грамоти от Чипровци за развитието на културата в района.

Тези научни, научно-експертни и научно-организационни прояви на доц. д-р Й. Гешева очертават профила ѝ на продуктивен и задълбочен учен, който допринася за развитието на българската историческа наука и нейното инкорпориране в европейската и за популяризирането на българския принос в развитието на европейските обществени и културни процеси. Това е сериозно основание, за да си позволя да предложа на НЖ да избере доц. д-р Й. Гешева на научната длъжност "професор".

Април 2015

Чл. кор. проф. д-р Р. Радкова